

כריתות ה

משה שווערד

1. מנחת חינוך - מצוה שג - אות יא

[יא] ואני מסופק אם אכל לחם אפוי חצי כזית, וקלוי חצי כזית, אם מצטרפין ללקות כיון שהם משני שמות, וכל שהוא משם אחר אינו מצטרף כמבואר בש"ס דמעילה י"ז ע"ב ובר"מ פ"ד ממאכלות אסורות הי"ז. ואין ראייה מהא דמבואר במנחות ו' ע"ב ובר"מ כאן פי"ד הל' ה' דכל הבציקות והקמחין של חמשת מיני תבואה מצטרפין לכזית לענין חדש, דשם הוי משם אחד כגון קמחים או בצקות והם משם אחד, רק הם מחמשה מינים, וכן בודאי פת מצורף חצי כזית ממין זה וחצי כזית ממין אחר מחמשה מינים בודאי מצטרפין כי הם שם אחד. אבל כאן פת עם קמח דהוי שני שמות אפשר דאין מצטרפין כמו בכל דוכתי, או אפשר להחמיר גזרה תורה דלא הוי לאו שבכללות, אבל מ"מ לענין זה הוה ליה כחד שם שיצטרפו, וכן יש לספק לענין מעשר....

2. תוספות מנחות דף נח/ב

אין לוקין על לאו שבכללות - עירובי שאור ועירובי דבש דנפקי ממי כל חשיב לאו שבכללות וכן לאו דכי אם צלי אש דרבייה כל דבר שאינו צלי אש כגון נא ומבושל וכן מכל אשר יעשה מגפן היין דגבי זג וחרצן וכן כי נפש הוא חובל דגבי ריחיים ורכב אבל שאור ודבש גופייהו אע"ג דחד לאו כתיב אתרוייהו לא חשיב לאו שבכללות וכן זג וחרצן (במדבר ו) ונא ומבושל (שמות יב) ורחיים ורכב (דברים כד) דלאו דידהו אכל חד וחד קא מהדר וא"ת ולר' יאשיה דבעי או לחלק (ב"מ דף צד:) לא ליחייב בחד לחודיה עד שיעשה שניהם וי"ל דשאר ודבש ונא ומבושל כתיב בהו ממנו ונזיר נמי מדכתיב מחרצנים ועד זג ולא כתיב חרצנים וזג ומיהו קשה מנא ומבושל דממנו דכתיב בהו אפסח קאי וריחיים ורכב ח' מדלא קרינא ורכב בחטף וא"ת ואמאי מחייב תרי הא אמרינן בסוף גיד הגשה (חולין דף קב:) גבי בשר מן החי ובשר מן הטרופה דלא מחייב אלא חדא משום דמחד לאו נפקי וי"ל כיון שהאיסורים מפורשין בפסוק קאי הלאו על כל אחד ואחד על זג ועל חרצן וכן כולן כמו (ויקרא כא) אלמנה וגרושה וחללה זונה שאם עשאן כולן חייב על כל אחת ואחת משום דלא יקח קאי לכל חד וחד ולא מצריך קרא לחלק בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עז:) אלא משום דגוף אחד הוא וכן פי' רש"י בפ' בתרא דמכות (דף יח.) דמעשר דגן תירוש ויצהר ובכור בקר וצאן וביכורים אע"ג דכולהו בחד לאו כתיבי לקי אכל חד וחד דכיון דמפורשים וכתובים בפסוק לא תוכל לאכול אכולהו קאי אבל בשר מן החי ומן הטרופה אינם מפורשין בפסוק בהדיא דנימא לא תאכלו קאי אכל חד וחד וא"ת ומה בין זג וחרצן נא ומבושל ריחיים ורכב שאור ודבש אלמנה וגרושה וחללה זונה דחייב על כל אחת ואחת ואילו חלב שור וכבש ועזו אינו חייב אלא אחת כדאי' בפ"ק דכריתות (דף ד.) אלמא מיקרי לאו שבכללות וכן לחם קלי וכרמל וכל מעשר דגן תירוש ויצהר דלא לקי אלא חד אי לאו משום יתורא וי"ל דזג וחרצן שתי שמות נינהו וכן שאור ודבש וכן כולם תדע דכי אתי לאתרוייהו בהן צריך להזכיר כל אחד בשמו אבל חלב שור וכבש ועזו שם חלב הוא וכן לחם קלי וכרמל שם חדש הוא וכן מעשר:

3. רמב"ם יד החזקה - הלכות כלי המקדש פרק א

(א) מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו שנאמר ועשית אותו שמן משחת קדש:

4. ערוך לנר על כריתות דף ה/א

הרמב"ם בה' כלי מקדש (רפ"א) קחשיב מצות ע' לעשות שמן המשחה ולכאורה ק' שהרי לפי הכלל שביאר הרמב"ם בספר המצות (שרש ג') אין לחשוב במנין המצות מה שלא נהג רק אז במדבר ולא לדורות ע"ש שהשיג על הבה"ג ומטעם זה לא קחשיב בחבורו כל המצות הללו וא"כ איך קחשיב מ"ע דעשיית שמן המשחה כיון שזה לא נהג לדורות שהרי לא עשה שמן המשחה רק משה אז וזה קיים לדורות כדילפינן לקמן (ע"ב) מקרא דיהי' זה לי לדורותיכם וכן פסק גם הרמב"ם (שם) וא"ל דאכתי איכא נפקותא אם לא יהי' זה של משה דז"א דהא ע"כ לדורות אין מצוה דאל"כ איך בטלו מ"ע זו בבית שני שלא הי' להם שמן המשחה אע"כ דהמצוה לא היתה רק למשה כיון שאמר לו הקב"ה שזה השמן יעמוד לעולם וכן כתבו בפ' התוספ' בנזיר (ר"פ כה"ג) וא"כ ק' איך חשבו הרמב"ם וי"ל כיון דאיכא בכלל מ"ע זו ג"כ שישמור השמן המשחה ושלא יאבדו דזה הוא בכלל יהי' זה לי לכן שפיר הוי מ"ע שנוהג לדורות ולכן בספר המצות (מ"ע ל"ה) באמת לא קחשיב מצות עשיי' רק המצוה שיהי' לנו שמן המשחה ומייתי קרא דיהי' זה לי וזה גם כוונתו בחבורו ומה דקחשיב הסמנים וכיצד נעשה משום דאיכא נפקותא לדורות לענין במתכונתו לא תעשה כמוהו:

5. תוספות נזיר דף מז/א

וכן משוח בשמן המשחה... והא דאמר התם (דף ה.) המפטם השמן ללמוד בו או למוסרו לצבור פטור הא דקתני למוסרו לצבור היינו בימי משה אם עשאו פטור אי נמי למוסרו לצבור ללמדם שידעו לעשותו ולא שימשחו ממנו...

• שטמ"ק אות יד

6. רמב"ם יד החזקה - הלכות כלי המקדש פרק א

(ג) המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכ"מ והקנמון הוא העץ שבא מאיי הודו שריחו טוב ומתגמרים בו בני אדם והקדה היא הקושט וקנה בושם הם הקנים הדקים כתבן האדומים הבאים מאיי הודו וריחן טוב והם ממיני הבשמים שנותנין אותם הרופאים בצרי.

[השגת הראב"ד - המור הוא הדם הצרור א"א אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כל שכן דם חיה טמאה אבל המור הוא האמור בשיר השירים באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף]:

7. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן לג

והנה לפ"ז דדם הותר לגמרי לגבי מזבח בכל ענין ואפילו שלא כדרכו ואפילו בהקטרה הנה הרמב"ם ז"ל כתב בהל' כלי המקדש פ"א הל"ג דהמור שהיה בקטורת הוא הדם הצרור בחיה שבהודו וכתב ע"ז הראב"ד ז"ל אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כ"ש דם חיה טמאה עכ"ל והיינו משום דלא הוי ממשקה ישראל ואע"ג דדם הותר לגמרי לגבי מזבח ואף בהקטרה א"כ אמאי כתב דאין להכניס במעשה הקדש דם שום חיה בעולם ואפילו טהורה וצ"ל דאף דכשהותר לגבי מזבח ולגמרי הותר הוא רק דם בהמה דשייך בה זריקה והותר אף בהקטרה אבל דם חיה באיסורא קיימא:

8. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - אורח חיים סימן ג

עוד ראיה מהרמב"ם בפ"א מכלי מקדש סוף הלכה א' כתב המור הוא דם הצרור בחיה שבהודו וכתב הראב"ד אין דעתי מקבלת שיכנסו במקדש דם חיה ומכ"ש דם חיה טמאה. והכ"מ כ' לישב דעת הרמב"ם שכיון שנשתנה מצורת דם ונעשה כעפר בעלמא ע"ש. ומעתה אי אמרת דבכל מלאכת שמים צ"ל = צריך להיות = מן המותר בפיד קשה מאי מהני שנעשה עפרא בעלמא וכי עדיף משערות ועור דג"כ מיחשב כעפרא לענין אכילה הואיל ואין בו טעם כלל ואפ"ה פסול לס"ת ותפילין ומזוזה הרי דלא מכח דין היתר אכילה איתנין עלה אלא מטעם שאינו בא מדבר טהור ולמה יהיה המור הזה כשר לקטורת ואם שסברת הכ"מ מספיק שלא למעט מדרשא דמן משקה ישראל מן המותר לישראל דכיון שנעשה עפר הוי מותר לישראל אכתי ממיעוט דלמען תהיה תורת ה' בפיד יהיה פסול כמו שעירות ועור אלא ודאי דדרשא דלמען תהיה תורה /תורת/ ה' בפיד לא נאמר אלא בדבר שיש בו תורה עצמה ויש בו כתב כנ"ל אבל שארי תשמישי קדושה אינו בכלל דרש הזה כדעת הע"ש: ולפ"ז נדחה הך ראיה מתולעת שני דלעולם יש לומר דגם בדבר שהוא לחזותא יש בו קפידיא להיות מן המותר בפיד. וטעמא דהותר תולעת שני למשכן ובגדי כהונה הוא הואיל והך דרשא דמן המותר בפיד לא קאי כי אם על תורה עצמה דהיינו ס"ת ותפילין ומזוזה ולא על שארי קדושה:

9. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן כא

(ז) דעת הרמב"ם [כלי המקדש פ"א ה"ג] שמור הנתון בשמן המשחה ובקטורת הוא דם ח'י. והראב"ד כתב שהוא מין עשב או מין אילן. וקשה לי לדעת הרמב"ם דהא בגמרא אמרינן שדורשינן בקטורת כלל ופרט וכלל. מנטף מרבינן מין אילן. משחלת גדולי קרקע. ואם כן מור זה שבא מחי' לא נתרבה. ואיך יכנס במעשה הקטורת. וראיתי לרמב"ם [הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ג] שכתב מור שבשמן המשחה עם וי"ו. ובקטורת מר בלא וי"ו. אולי ס"ל מין אחר הוא. ורמב"ן בפ"ה התורה [שמות ל' כ"ג] שכל ד' מינים שבשמן המשחה נותנים בקטורת. וקח לך סמים שנאמר בקטורת על סמים דלעיל קאי. אולם זה רק על דרך הפשט. לא על דרך לימודים שבגמרא. ושבעים פנים לתורה:

10. ספר חדושי אגדות חלק רביעי עמוד נט - מסכת הוריות

כמה נסים נעשו בו. ראוי הוא שיהיו נסים נעשים בשמן המשחה, כי כל דבר שהוא קדוש ראוי לנס כי הנס הוא מעולם העליון הנבדל הקדוש, ושמן המשחה שבו היה מקדש הכל ובוזה נראה שהוא קדוש יותר מהכל, ולפי קדושתו ראוי שיהיו נעשים בו נסים. ואמר כי אותו שמן קיים לעתיד לבא, פי' כי המשיחה בשמן המשחה היא ממדריגה שאינה תחת ההפסד כלל, כאשר מורה עליו מלת זה שמשמע שהוא עומד בלא שנוי, וזה הוא כמו שהי' בראשונה ואין בו שנוי והפסד והוא קיים לעתיד ור"ל כי שמן המשחה שיהיה לעתיד אין לומר עליו שהוא שמן אחר, אבל יאמר עליו שהוא שמן המשחה הראשון כיון שאין הפסד בשמן א"כ יקרא עליו השם שמן המשחה הראשון כו' ויש להבין זה וזהו מבואר במקום אחר ג"כ:

11. ספר בניהו בן יהוידע על הוריות דף יב/א

שם כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו. פירוש רש"י ז"ל נראה דוחק עצום מאחר כי באמת הם בנס היו עומדים, ופירוש הרמ"ה ז"ל גם כן קשה לפ"ז רבינו האר"י ז"ל האמתיים דאין לגלח בשום מקום מן הזקן ורק להסיר משער השפם את המעכב האכילה הוא דשרו. ונ"ל כוותיה דהרמ"ה ז"ל ולא מטעמיה, דלעולם מספר ר"ל המגלח, ומה שעולות ויושבות בעיקר

זקנו היינו כדי שלא יגע בהם המגלה בשעה שמגלה לו ראשו שהוא עומד נגד פניו ואוחז בראשו ומגלחו דאז נדבק בזקן שלו, ולכן יסתרו בעיקר הזקן שאין נראין חוצה ולא יגע בהם המגלה לא בגופו ולא במלבושיו:

12. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנט

...אשר מלא פיו תוכחות, קדוש יאמר לו, ובודאי כן הוא בכמה מנהגים שנתקלקלו אצל ההמונים ונעשה להם היתר בעו"ה, **אבל אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה**, לכו נא ונוכחה אי משום חוקת הגויים אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמי ולהפליא ענין אמרו במס' תענית כ"ב + בדפנה"ק: כ"ד + ע"א דההו מסיים מסאני אוכמי, ויעיין ב"ק נ"ט + בדפנה"ק: י"ט + ע"ב ובתוס' שם ד"ה דההו מסיים, ובשיטמ"ק שם מחלק בין שחור לאוכם וזה מסכים קצת לפי' ה"ג דמייתי תוס' פרק אלו טרפות מ"ו ע"ב ד"ה אוכמי, הנאמר שהוא מקור משחת, כאשר כתב על ע"ה אלו, לא ניהא למרייהו למימר הכי, והוא דבר דלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי הצונים שיהי' הפרש בין ישראל לאינו ישראל בגילוח הזקן כי אז גם כל האומות היו מגדלים זקניהם, ויעיין בש"ס שבת קנ"ב ע"א תלת אמרת לי תלת שמעת וכו', וברבה בראשית פ' י"א ס"א ז' פילוסוף שאל את ר' יהושע וכו' מפני מה אותו איש מגלח פאת ראשו ומגדל זקנו וכו' יע"ש, אבל לא נמצא בשום מקום שיהיה בזה משונה מנהג גוים. **ומה שרמז לספרי מקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בדקני כלל אין לי עסק בנסתרות, אבל מהם ומהמונים הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטלי' שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול ר' מנחם עזרי' בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שערה א'**, וכן העיד עליו הישר מקאנדיא באילים שלו, והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראיה לכך, ומה אאריך במה שאין לי יד ושם בו, אבל אבותינו הנהיגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה, והוא בימי גזירת תתנ"ו, והרועים וכדומה התירו גדוליהם להמכתתם רגליהם לשנות מלבוש ולגלח זקנם שלא יכירו האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין א' שהי' סריס מבואר בספרי הימים והתירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן, ולהיות גלוח הזקן דבר שאי אפשר להשתנות והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשוכם לביתם, על כן נשתרבו המנהג שלא לגדלו כלל רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן שכן לילה היה ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותו, ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה. **והנה זה ברור ונכון כי אילו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים, אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח, תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו**, אבל הך דמסאני אוכמי לא ידעתי איך נתפשט + בדפנה"ק: יתפשט + ע"כ צריכין אנו ללמוד זכות ולומר שנתפשט ג"כ בתחילה בהיתר וכיון שהותר הותר. והנה יעיין ביורה דעה סימן קנ"ז ס"ב ויעיין ש"ך סי' קע"ח סק"ד הקשה אמרי"ק, ובחידושי למסכת חולין + ק"ו ע"א ד"ה מים + ישבתי ת"ל יתברך באופן הנאות, **ואי משום מספריים כעין חער זהו חשש רחוק** ושרשו פתוח מתרומת הדשן + סי' רצ"ה, מובא ברמ"א יו"ד סי' קפ"א ס"י + כשהוזג חדוד מאוד יש לזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד וידענא שהוא מידי דלא שכית, גם מההשחתה תחת הגרון המעיין בש"ס [מכות כ' ע"א] וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ה + המובא בב"י יו"ד סי' קפ"א ד"ה ופיאות + בזה, והמחמיר קדוש יאמר לו והמקיל לא יאמר עליו מקור משחת ח"ו. כללו של דבר, כל מה שאמר מכ"ת באגדת ריב"ח + אולי הכוונה לבכורות ח' ע"ב, עיי"ש + הנמשל הוא טוב וקדש קדשים, והמשל שהיטב פני' על חטא קל וקטן לא יקרא ח"ו בשם חטא ועון חלילה וחס, והואמר כן עתיד ליתן הדין בלי ספק, והייתי יכול להמשיך משל אחר אבל ועמך כולם צדיקים כתיב, ויהי' ממחוז פלוני או פלוני:

כריתות ו --- בעניני מנין עשרה

13. מהרש"א על כריתות דף ו/ב

גמ' (שהרי חלבונה ריחה רע ומנאה כו'). דהיינו שהפושע אינו פורש מן הצבור וזה שדקדק לומר ומנאה הכתוב כו' ולא קאמר ומקטירו עמהם אלא דר"ל שהוא נמנה עמהם בתעניתם ואינו פורש מהם וברמז זה יש ללמוד שהיו י"א מיני קטורת עשרה ריחן טוב ואחד חלבונה ריחו רע **דיש לצרף גם הפושע היינו בשיש עדה קדושה שהן מנין עשרה בלא הוא אבל אין לצרפו בי' עמך** וזכר לדבר לא אשחית בעבור העשרה אבל על פחות מ' לא התפלל ואביי דקאמר מהכא ואגודתו וגו' על פי כוונה זו ואגודתו שהן עשר קדושות זו למעלה מזו כדאמרינן במדרשות על ארץ השפלה יסדה שהיא נחשבת עמהן בישראל וק"ל:

14. רבנו בחיי על בראשית פרק מב פסוק ג

(ג) וירדו אחי יוסף עשרה. היה לו לומר בני יעקב, אבל למד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לכם להתנהג עמו באחזה ולפדותו **בכל ממון שיפסקו עליהם**: או יש לפרש כי הכתוב יבאר כוונתם הטובה אצלו כי ירדו עשרה כדי שיתפללו עליו במנין **שהרי אין קדושה בפחות מעשרה**, שנאמר (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל:

15. רבנו בחיי על ויקרא פרק כב פסוק לב

ועוד הוכיחו חז"ל מן הכתוב הזה שכל דבר שבקדושה צריך עשרה, והוא שאמרו בברכות (כא ע"ב) אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתוב התם (במדבר טז, כא) הבדלו מתוך העדה, מה להלן עשרה אף כאן עשרה. **ופירש ר' יעקב שאין נוסחא זו מדוקדקת שאין להביא ראייה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה, אבל עיקר הנוסחא היא כן, אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתוב התם (בראשית מב, ה) לשבור בתוך הבאים, מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ועכשיו יביא ראייה מעשרה אחי יוסף שהיו צדיקים לדבר שבקדושה:**